

Costinel-Iulian PARTENIE
(Universitatea de Vest
din Timișoara) | **Diversitatea tematică și stilistică
în *Priveliștile*
lui Benjamin Fundoianu**

Abstract: (Thematic and Stylistic Diversity in the Volume *Priveliști* of Benjamin Fundoianu) The volume *Priveliști* brings together texts that reflect the spiritual depth of Benjamin Fundoianu, who transposed in his works, in different ways, his birthplaces and the emotions they conveyed to him, thus creating a poetic universe rich in meanings. As simple at first glance, as complex when analyzed in detail, *Priveliști* reproduce symbolic, mythical spaces that allowed a symbiosis between spirituality and materiality, between present, past and future, between man and nature. The thematic and stylistic diversity of the works included in this volume supports the depth of the states that the lyrical self felt in relation to the original space, one preserved in an unaltered form at an imaginary level, since the subjective reality no longer corresponds to the external one. Through the analysis of the texts of this volume, we will reproduce the main themes that govern Benjamin Fundoianu's lyrical universe, highlighting the complexity and diversity of the poetic images that configure themes such as: nature, love, time, etc. We will inventory the lexemes specific to these thematic cores in order to illustrate some predominant isotopes. At the stylistic level, the mentioned themes are reproduced through a rich, varied lexicon, surprising through the associations of apparently opposite terms, but which allow the transposition, at the textual level, of the inner states of the self.

Keywords: *thematic and stylistic diversity, Benjamin Fundoianu, Priveliști, lexicon, significations.*

Rezumat: Volumul *Priveliști* reunește texte în care este redată profunzimea spirituală a lui Benjamin Fundoianu care a transpus în operele sale, în felurile variante, locurile natale și emoțiile pe care acestea i le-au transmis, creând, astfel, un univers poetic bogat în semnificații. Pe cât de simple la prima vedere, pe atât de complexe atunci când sunt analizate în detaliu, *Priveliștile* redau spații simbolice, mitice, care au permis o simbioză între spiritualitate și materialitate, între prezent, trecut și viitor, între om și natură. Diversitatea tematică și stilistică a operelor incluse în acest volum susține profunzimea stărilor pe care le-a resimțit eul liric în raport cu spațiul original, unul păstrat într-o formă nealterată la nivel imaginar, întrucât realitatea subiectivă nu mai corespunde cu cea exterioară. Prin analiza textelor acestui volum, vom reda principalele teme ce guvernează universul liric al lui Benjamin Fundoianu, punând în lumină complexitatea și diversitatea imaginilor poetice prin care se configurează teme precum: natura, iubirea, timpul etc. Vom inventaria lexemele specifice acestor nuclee tematice în vederea ilustrării unor izotopii predominante. La nivel stilistic, temele amintite sunt redade printr-un lexic bogat, variat, surprinzător prin asocierile unor termeni aparent opuși, dar care permit transpunerea, la nivel textual, a stărilor interioare ale eului.

Cuvinte-cheie: *diversitatea tematică și stilistică, Benjamin Fundoianu, Priveliști, lexic, semnificații.*

Scriitorul Benjamin Fundoianu este un caz complex atât din perspectivă biografică, cât, mai ales, în ceea ce privește creația sa literară. Acesta glisează cu o frapantă ușurință de la o modalitate de expresie la alta, fapt ce stă la baza încadrării sale în mai multe mișcări literare din spațiul românesc, dar și din cel francez: expresionism, tradiționalism, avangardism etc.

Poezia lui Benjamin Fundoianu surprinde prin complexitatea stărilor pe care le transpune la nivel lexical, într-o cheie inovatoare. Deși, la un prim nivel, poeziile sale par a fi descriptive, ele surprinzând „natura” în plinătatea ei, acestea reprezintă, de fapt, imagini „răsturnate”, reflectate într-o oglindă interioară, a percepției senzoriale, prin care este redată o lume de o profunzime cuprinzătoare.

În volumul *Priveliști*, viziunea asupra lumii nu este una contemplativă, prin care imaginea percepută vizual este transfigurată artistic, ci una regenerativă, bazată pe reconstituirea imagistică a naturii pornind de la amintire, de la existența unui spațiu interior corespondent al realității de odinioară. Se poate vorbi de o „dezorganizare” și reconfigurare a lumii într-un „nadir latent”, asemenea poeziei lui Ion Barbu.

Criticul literar Mircea Martin afirmă că „depoetizarea peisajului constituie la Benjamin Fundoianu inițiativa estetică fundamentală, iar antipastelul, forma ei specifică de realizare” (Martin 1984, 42); altfel spus, imaginile redată nu au la bază ceea ce vede poetul, ci ceea ce simte, sunt realități văzute „cu inima”.

Poeticitatea *Priveliștilor* e susținută de vitalism, de forța nebanuită a elementelor celor mai simple, pe care eul liric le sublimează artistic. Spațialitatea reprezentată în textele poetice este una rustică, patriarhală, nealterată de intervenția umană: la Fundoianu, omul se supune naturii, nu natura omului. Raportul dintre cele două entități este de complementaritate: cea dintâi are, la nivelul conștiinței, un rol protector întrucât își arogă dreptul de a o reconstitui pe cea de-a doua, nealterându-i specificitatea, ci accentuându-i trăsăturile definitorii.

A. Temele textului

Simbioză între om și universul din jur este redată, la nivel textual, prin temele centrale ale volumului *Priveliști*: **natura, iubirea, timpul**; teme ce sunt conturate cu ajutorul unui lexic variat, inovator prin asocierile inedite pe care le-a realizat poetul în încercarea de a surprinde, cât mai fidel, emoțiile pe care le transmite spațiul originar. Contextul istoric nefast a prilejuit această reconstrucție peisagistică pe baza memoriei căci textele cuprinse în volumul amintit au fost create în anii de război, „materia primă a acestui lirism nemaieexistând în realitate” (Fundoianu 2005, 8), drept pentru care volumul amintit se compune din reflexii subiective ale contingentului.

Tema naturii

Referitor la acest nucleu al *Priveliștilor*, Marin Bucur afirmă că „natura lui Benjamin Fundoianu este frumoasă în simplitatea ei, în elementaritatea ei gospodărească. Paradisul său este în jurul casei, al rostului, al căminului” (Bucur 1985, 10). Ancorarea spirituală a eului în toposuri specifice permite identificarea cu natura.

De altfel, relația om-natură este una foarte strânsă și definește parcursul biografic al lui Benjamin Fundoianu care nu a uitat niciodată locurile natale ce i-au marcat primii ani.

Exemplificând numai pe marginea poeziei ce deschide volumul, câmpul semantic al naturii este compus dintr-o varietate de termeni: *paing*; *beznă*; *furtună*; *uliță*; *ren*; *pană*; *cioc*; *piatră*; *coajă*; *anotimp*; *șopârlă*; *urzică*; *sâmbure*; *stea*; *câne*; *Alpi*; *zăpadă*; *corb*; *furnică*; *ploaie*; *omidă*; *măr*; *grădină*; *pământ*; *papagal*; *liană*; *măimuți*; *mei*; *porumb*; *struț*; *ocean*; *lume*; *izvor*; *ramură*; *diamant*; *cal*; *stradă*; *stâncă*; *sare*; *apă*; *ocnă*; *peninsulă*; *foc*; *pește*; *solz*; *cărăruie*; *potop*; *râu*; *hău*; *natură*; *paradis* (poezia *Paradă*, dedicată lui F. Brunea).

Observăm că sfera semantică a naturii este alcătuită din subcategoriile lexicale subordonate macrolexemului amintit: elemente ale decorului, tipuri de relief, animale, fenomene meteo, plante etc. Raportându-ne tot la inventarul întocmit sumar, constatăm că în corpul acestui text regăsim serii sinonimice (de exemplu: *stradă*; *uliți*; *cărăruie*), care devoalează apetența poetului pentru un lexic cât mai variat, capabil să transpună complexitatea imaginilor surprinse. Totodată, există forme populare ale unor cuvinte: *paing*; *câne*; *măimuți* a căror utilizare se explică din perspectiva elementelor prozodice, dar și sub aspectul inovării formulei de expresie poetică, specifică modernismului.

Raportându-ne la ciclul de poeme *Herța*, corolarul lexical este dominat de ruralitate: *târg*; *ploaie*; *fân*; *vântul*; *nisip*; *ulița*; *căruțe*; *case*; *gâște*; *zaplaz*; *fanarele*; *frunza*; *clopote*; *diligența*; *șes*; *cirezile*; *boi*; (*Herța I*); *suiș*; *casă*; *poteci*; *drum*; *dovleci*; *sfeclă*; *mărărie*; *ceapă*; *izvor*; *apă*; *zăpadă*; *mușuroi*; *cocoșii*; *bolovani*; *soare*; *pară*; *zeamă*; *răcoare*; *vacile*; *șorțul*; *conac*; *vinele*; *boii*; *pălărie*; *paie*; *stâlpi*; *râpi*; *arătura*; *gard*; *natura* (*Herța II*); *căruțe*; *fân*; *stele*; *rouă*; *copacii*; *cerbi*; *umbre*; *pământul*; *țărani*; *mireasmă*; *frunze*; *osie*; *cale*; *codru*; *boi*; *car*; *baltă*; *vaci*; *ierburi*; *natura*; *pene* (*Herța III*); *casă*; *grilajul*; *iederă*; *iaz*; *șes*; *livada*; *pietre*; *zarzări*; *caiși*; *gutuie*; *motan*; *frunze*; *diligență*; *vapoare*; *oceanul*; *ciolane*; *far*; *obloane*; *gardul*; *poartă* (*Herța IV*); *câmp*; *sat*; *garduri*; *hambare*; *casele*; *geamuri*; *lut*; *cerdacuri*; *baligă*; *ploaie*; *urzici*; *vaci*; *vița*; *araci*; *șoseaua*; *porci*; *baltă*; *noroi*; *băltoacă* (*Herța V*); *vaci*; *asfaltul*; *ierburi*; *talangă*; *Herța*; *bancă*; *târgul*; *șopârle*; *pietre*; *pom*; *acoperiș*; *ferestre*; *curte*; *cirezi*; *câmp*; *uliți*; *baliga*; *pășune*; *sinagogi*; *câmpurile*; *făclii*; *prăvălii*; *masă*; *salină*; *casă*; *jgheabul*; *ogradă*; *flăcări*; *obloane*; *viscolire*; *barcă*; *muget*; *câmp* (*Herța VI*); *câmpul*; *greblă*; *fân*; *pământul*; *scaieți*; *petala*; *izvoare*; *pietrișul*; *șosea*; *boi*; *plugul*; *țarina*; *grâu*; *orz*; *cai*; *coline*; *dealuri*; (*Herța VII*); *murg*; *coamă*; *iarbă*; *pământul*; *umbră*; *răcoare*; *fân*; *țaruș*; *sfoară*; *pârâul*; *grâu*; *țărani*; *rapăn*; *boi*; *trifoi*; *ovăz*; *linte*; *talanga*; *luna*; *drumuri*; *căruțele*; *paie*; *păstaie*; *semințele*; *rotogol*; *genună* (*Herța VIII*).

Aceste lexeme aparțin diferitelor registre ale limbii: regăsim termeni regionali, arhaici, neologici, fapt ce întărește caracterul inovator și modern al scrierilor lui Fundoianu. Mai mult decât atât, simplitatea termenilor utilizați contrastează cu profunzimea imaginilor redade, cu adâncimea sondării unui spațiu al memoriei afective căci „șoseaua duce numai din Herța la Fundoiaia” (*E ziua cea din urmă...*). Limitarea

spațială din planul realității echivalează cu o eternă suspendare în cronotopul afectiv: eul poetic e captiv într-o lume care nu mai există în exterior, ci care continuă să viețuiască în conștiința sa.

Conchizând, așa cum menționa și Benjamin Fundoianu în articolul-prefață al volumului *Priveliști, Câteva cuvinte pădurețe*, natura nu mai era croită după un model real, ci „năștea din negura minții, ca o protestare intimă împotriva peisajului mecanic” (Fundoianu 2005, 8), era o reproducere spirituală a realității, o himeră revitalizată perpetuu și alimentată de memoria afectivă a spațiilor originare.

Tema iubirii

Deși *Priveliștile* surprind, mai cu seamă, spațiile rurale care i-au marcat copilăria lui Fundoianu, regăsim, subtil, și pulsații ale acestui sentiment profund. Iubirea apare, la Benjamin Fundoianu, ca un liant între eu și lume, este o formă de cunoaștere a exteriorului și de conștientizare a importanței pe care o joacă decorul edenic al primilor ani ai existenței sale.

Astfel, regăsim următorii termeni ce se încadrează în sfera semantică a iubirii: *suflet; femeie; gât; te vreau; te iubesc; (Femeie luminoasă); ne-am fi iubit; aș fi visat; liniștea; piele; gândul; să te bucur; dorințele; inima; gura; iubirea; vreau; amintirea; fruntea; visul; suav; ți-aș dărui-o; cuvinte; bănci; prieteni; mâna; genunchi; suflet; cărarea; (Cântece simple: Mărior. Romanță I); capul; porumbei; tânără; sufletul; seara; femeie; țâțele; carnea ta; fierbinte; fertil; (Cântece simple: Mărior. Romanță II); tăcerea; ți-aș spune; picioare; vorbele; făptura; capul; mâni; visată; sufletul; aș fi voit; (Cântece simple: Mărior. Romanță III); dormi; ochii; picioare; suflet; mireasmă; pielea; goală; carnea; tânără; te-aș fi-ncuiat în mine; (Cântece simple: Mărior. Romanță IV); dac-ai veni; roman; surâs; muzica; mână; (Cântece simple: Mărior. Romanță V); tăcerea; seară; umbra; capul; genunchii; cerceii; sufletul; frumos; priveliști; cuvinte; aduceri-aminte; tumult; țipăt; te iubesc; aș iubi; tristețe; priviri; (Cântece simple: Mărior. Romanță VI); goală; piciorul; părul umed și bălan; despletirea; șolduri; genunchii; bluza descheiată; sufletul; s-a dezbrăcat; mânele; (Alte priveliști. I); mâna; se frânge; trupul; zvelt; să te bucuri; ochiul; iubita mea; (Coincidențe); bancă; dorințele; palmele; pielea; miros; surâsul; frumos; (Cântece simple: Vlaici I); te-ador; carnea; pântecul; adorare; brațele; gura; trupul; mâni; buze; dorința; pielea; femeie; surâsul; genunche; (Cântece simple: Vlaici II); frumoasă; carnea; sufletul; pielea; mânilor; genunchi; sărutul; pântec; iubirea; cântec; (Cântece simple: Vlaici III).*

Sentimentul iubirii se manifestă doar în ideal, în conștiința eului poetic. Totodată, diversitatea lexematică deosebește profundzimea spirituală și multitudinea de sentimente pe care le nutrește Benjamin Fundoianu. Deși majoritatea elementelor lexicale țin de spațiul mundan și de existența fizică a persoanei iubite, aceasta este, cel mai adesea, doar o proiecție. (In)Existența unor relații cu persoana dragă leagă poezia lui Benjamin Fundoianu de lirica romantică, de cadrul idilic oferit de natura pe care o „cântă” în textele sale.

Tema timpului

Poate cea mai importantă coordonată în literatură, timpul, deși poate fi perceput în felurite moduri, lasă, mereu, urme în existența ființelor/obiectelor peste care trece. La Benjamin Fundoianu, ireversibilitatea timpului afectează eul liric și raporturile sale cu lumea. Aceasta din urmă este păstrată nealterată în conștiința poetului, tocmai pentru a asigura existența unui spațiu care să corespundă cerințelor identitare ale vocii lirice.

Imortalitatea lumii este dată de felul în care se structurează relațiile eu-univers, cel dintâi nemurindu-l pe cel din urmă în amintire.

Lexicul ce configurează acest câmp semantic este, și el, la fel de complex ca cel referitor la semantica naturii și cea a iubirii: *sfert; ceas; vechi; anotimp; reverie; tăcere; vremuri; Amintirea; imagini; amintiri; sufletul; tânăr; toamna; desfoiau amarul; liniște; îngândurați; tăcea; ofta; (Metru vechi); amurg; sfârșit; toamnă; septembrie; tăcerea; liniștea; acum; clopot; să prelungescă; parcă; amiaza; vecerne; devreme; totdeauna; anotimp; numără; noapte; (Ce simplu); din nou; tăcerea; vară; totuși; calendare; toamnă; ciupit de timp; acuma/acum; în cea din urmă toamnă; aducerea-aminte; pleacă; berzele; (Provincia I); din nou; iarna; tăcerea; iar; amurg; deodată; seara; ai aștepta; toamnă; (Cântece simple: Mărior. III).*

Perspectiva temporală este una orientată spre trecut, un trecut recuperat prin intermediul amintirii. Atmosfera propice rememorării este dată de toamnă, de seară, de o inversare de roluri și forțe: dacă exteriorul devine aproape static, conștiința lirică (interiorul) este una cât se poate de dinamică, capabilă să readucă în prezent momente și ființe relevante pentru vocea lirică.

B. Figuri de stil

În ceea ce privește expresivitatea textelor lui Benjamin Fundoianu, regăsim o serie de figuri de stil, cu ajutorul cărora eul liric a transpus frânturi de lume, de sentimente, în cuvinte. De altfel, „peste natura stranie în solitudinea ei gravă și mizeră, domină un mister al ritmurilor și al ciclurilor, un cântec al inițierii și al invocării, o sacralitate” (Bucur 1985, 79) pe care o resimte și cititorul atunci când parcurge operele lui Benjamin Fundoianu.

Vocea lirică pare că stă în mijlocul naturii și, totuși, străină de ceea ce o înconjoară, având sentimentul misterului transtemporal, a aceluia ceva care fascinează fără să fie deslușit. Sacralitatea este dată de simplitate, o simplitate primordială, al cărei curs este intangibil. Poetul privește dinspre sine și spre sine, privirea sa are o dublă orientare, menită să-l apropie pe acesta de puritatea originară a lumii.

Armonizarea cadrului exterior cu cel interior se realizează prin contactul indirect cu lumea, mediat de memorie, care facilitează apropierea de o realitate care este inaccesibilă fizic.

Astfel, vom reliefa importanța unor figuri de stil pentru expresia poetică a lui Benjamin Fundoianu:

Comparația

Comparația „Ca un paing, Urâtul se rupe dintre ațe” (*Paradă*) sugerează fragilitatea lumii, faptul că este expusă în permanență vicisitudinilor existenței, că este adesea încărcată de elemente aparent „urâte”, dar care fascinează prin însăși stranietatea lor și inadecvarea acestora.

Un alt exemplu grăitor este comparația „să mă dezbrac de mine ca peștele de solzi” (*Paradă*). Această „dezbrăcare” a sinelui de propria ființă sugerează ideea esențializării relației dintre eu și lume prin dematerializarea acestora.

Totodată, „e toamnă ca-ntr-o pară cu zeamă de răcoare”; (*Herța II*), anotimpul cel mai des întâlnit în volumul *Priveliști*, toamna, fascinează eul liric tocmai prin valențele multiple pe care le are această perioadă a anului: belșugul roadelor; începutul degradării lumii, reflectat și în starea interioară a eului etc.

Toamna, cu ploile-i specifice, are și efecte distructive în spațiul mundan. Astfel, „șoseaua ca o talpă s-a rupt de-atâtea ploii” (*Herța V*), evocând ideea diluviului pe care o va explora în alte texte.

Prezența ființei iubite se face resimțită printr-o metonimie. Mâinile acesteia sunt comparate cu finețea „pietrelor din râuri” dată de eroziunea perpetuă: „mânele, mai pure ca pietrele din râuri” (*Femeie luminoasă...*).

În volumul *Priveliști*, apare, adesea, ideea morții, prezentă în cele mai banale unghere ale existenței. Apăsarea dată de forța telurică sugerează identificarea cu natura, anihilarea legilor evolutive și revenirea la o stare spirituală primordială, un fel de increat al lui Barbu, „tăcerea se va pune ca un pământ pe mine” (*Cântece simple: Mărior. romanță VI*).

Metafora

Prin metafore se face transferul de identitate: timpul nu mai are efect asupra eului, ci asupra proiecției sale din oglindă, sugerând existența duală: cea materială, efemeră, și cea spirituală, nesupusă trecerii timpului fizic: „Trecutu-i lângă lampă / și plină e oglinda de cute în obraz” (*Herța IV*).

Totodată, aparenta calmitate ce domină *Priveliștile* lui Benjamin Fundoianu dezvăluie, de fapt, neliniștea din profunzimea ființei: „E-așa de calmă ora în suflet și-n coline” (*Herța VII*).

La polul opus al ideii de tumult, liniștea permite meditația, iar analiza lucidă duce la chestionări existențiale cu privire la rolul eului în universul din care face parte. Natura își continuă, ciclic, procesele, ea nu este afectată, doar perspectiva eului și raporturile sale cu lumea suferă modificări: „în liniște s-aude cum încolțește grâul” (*Herța VIII*), liniște ce guvernează *Priveliștile* lui Benjamin Fundoianu. El îi oferă naturii o altă imagine, idilică, idealizată, scăldată în lumină, deci plină de speranță, de viață: „sâmburi de soare” (*Cântece simple: Mărior. Romanță I*).

Tihna se regăsește în toate, universul rural, campestru, al *Priveliștilor* se compune din piese, din „cioburi” pe care conștiința poetică le adună și le grupează pentru a întregi imaginea, pentru a-și făuri un spațiu în care să se manifeste liber: „liniștea s-adună din mii de cioburi sparte”.

Personificarea

Natura este dominată de „liniște”, de calm; toate elementele componente sugerează o lume scoasă din timp, o lume imobilă, rămasă suspendată și asupra căreia nu-și pune amprenta trecerea acestuia. Universul lui Benjamin Fundoianu este personificat, este un microcosmos ce viețuiește singur, are legile lui, eul liric doar vizualizând acest mecanism al autosuficienței: „liniștea în lucruri de mult mucegăiește” (*Herța I*); „boii sub pălărie de paie merg să are” (*Herța II*); „amurgul căzut pe jos de somn” (*Herța VI*).

Enumerația

Eul liric este de-a dreptul stihial, este frământat de sentimente contradictorii în relație cu starea de fapt a lucrurilor. Cu cât liniștea domină cadrul exterior, cu atât crește tumultul existențial: „erau în mine forța, schimbarea, setea, ura” (*Paradă*).

Repetiția

Subiectivitatea accentuată a perspectivei poetice este redată și prin figuri stilistice precum repetiția: „Îți mai aduci aminte? Îți mai aduci aminte?” (*Herța IV*), prin care vocea ficțională apelează la funcția memoriei ca element al salvării.

Oximoronul

Asemenea ambivalenței sentimentelor ce frământa eul liric, în text este redată perceperea lumii exterioare printr-un contrast senzorial: „și-mi place-n ureche tăcerea cum scârțâie” (*Cântece simple: Mărior. Romanță III*).

În concluzie, prin exemplele oferite, am încercat să trasăm câteva dintre principalele teme în jurul cărora gravitează textele lui Benjamin Fundoianu și mijloacele artistice prin care s-au materializat ideile acestuia în ceea ce privește poezia / Poezia. Pentru Benjamin Fundoianu, poezia este „singura metodă valabilă de cunoaștere, singura rațiune a ființei de-a persevera în ființă” (Fundoianu 2005, 14), este un continuum, „o forță obscură care-l precede pe om, care-l urmează” (Fundoianu 2005, 20), este acel ceva care îl face pe individ să viețuiască, „să se împlânzească”, care îi ghidează existența și care, „la judecata din urmă, îl va judeca pe om” (Fundoianu 2005, 20).

Referințe bibliografice

Bucur, Marin. 1985. *Benjamin Fundoianu – priveliștile poeziei*. București: Editura Albatros.
Martin, Mircea. 1984. *Introducere în opera lui Benjamin Fundoianu*. București: Editura Minerva.

Surse

Fundoianu, Benjamin. 2005. *Priveliști (Poeme: 1917-1923)*. Pitești: Editura Paralela 45.